

Jakso 4: Suomi osana Ruotsia

Sanaselitykset

yhteinen = sama, yhdessä eletty

keskiaika = ajanjakso, Suomessa n. 1100–1500 -lukuilla. Suomen keskiaika alkaa ristiretkistä.

Kalmarin unioni = unioni eli liitto, johon kuuluivat kaikki Pohjoismaat keskiajalla. Unionia johti yksi hallitsija – eli kuningas tai kuningatar. Ensimmäinen Kalmarin unionin hallitsija oli Tanskan kuningatar Margareeta I.

hallittiin Tanskasta käsin = hallittiin eli johdettiin niin, että Tanskassa tehtiin päätökset

hallita (5) = johtaa, määrätä, päättää asioista

varsinaissuomalaiset = lounais- Suomessa asuvat Suomalaiset, Turun lähellä asuvat suomalaiset

seutu = alue, paikka

suunnilleen = noin

heimo = joukko ihmisiä, jotka yleensä asuvat lähellä toisiaan ja tekevät päätöksiä yhdessä, ja kokevat olevansa osa samaa joukkoa

käydä (2) kauppaa = myydä ja ostaa tavaroita

keskenään = toisiltansa, toistensa kanssa

levitä (4) = kulkeutua laajemmalle alueelle; kristinusko levisi Suomeen eli se tuli Suomen alueelle

vähitellen = pikkuhiljaa, hitaasti

keskittäminen = laittaa asiat yhteen paikkaan; vallan keskittäminen = valta on yhdessä paikassa

merkittävä rooli = tärkeä osa, asema

ristiretkien myötä = ristiretkien mukana, silloin kun ristiretket tapahtuivat

ristiretki = uskonnollinen sotaretki, jossa tavoitteena oli levittää kristinuskoa uusiin paikkoihin

muodostua (1) = rakentua, koostua, kehittyä

keskitetty = yhdessä paikassa toimiva

hallintokoneisto = maan administraatio, koneisto: systeemi, järjestelmä. Esim. miten kerätään veroja.

rinnalla = yhtä aikaa, vieressä

yhtenäinen = yhdessä pysyvä; kokonainen, ehjä

valtakunta = itsenäinen valtio, maa

virallinen kieli = kieli, jota voi käyttää esimerkiksi päätöksenteossa ja jolla voi hoitaa asioita. Yleensä maa tai valtio päättää, mikä tai mitkä ovat sen viralliset kielet.

asema = status, osa yhteiskunnassa

pääosin = suurelta osin, lähinnä

harva = ei moni, vain pieni osa jostakin

poikkeus = ei tavallinen, epätyypillinen

lukuun ottamatta = ei lasketa mukaan, ei osa jotakin

säilyä (1) = pysyä tallessa, olla muuttumaton

fragmentti = pala, osa jostakin tekstistä

rukous = jumalalle puhumista. Kristinuskossa kuuluisa rukous on esimerkiksi Isä meidän -rukous.

tarve: tarpeet = mitä joku tai jokin tarvitsee

kielestä riippumatta = kaikkiin kieliin sopiva, ei vain yhtä kieltä koskeva

uskonnollinen = henkilö, joka uskoo johonkin Jumalaan tai jumaliin

lukutaito = osaa lukea

harvinainen = ei yleinen, ei normaali; erikoinen

suullinen perinne = puhuttu perinne eli tarinat ja runot, joita ei ole kirjoitettu

edelleen = yhä, jatkuvasti, koko ajan

elävä = tässä: aktiivinen

legenda = tässä: keskiajalta peräisin oleva tarina, jonka aihe liittyy Raamattuun tai kristinuskoon yleisemmin

elementit = osat, palat

sekoittua (1) toisiinsa = yhdistyä niin, että lopputuloksessa on osia molemmista (tässä: osia kansanuskosta ja kristinuskosta)

omaperäisesti = erikoisesti, omalla tavallaan

kerjäläisen hahmossa = pukeutuneena kerjäläiseksi, köyhäksi ihmiseksi

paljastaa (1) = kertoa salaisuus, näyttää jotakin mikä on piilossa

synti = paha teko, kristinuskossa jumalan tahdon vastaan tekeminen

rangaista (4) = antaa rangaistus. Rangaistus: seuraus pahasta teosta, esim. sakko tai vankila.

uskollinen = sellainen, joka ei petä; lojaali

seuraaja = kannattaja, opetuslapsi

varsin = erittäin, hyvin

ylempi sosiaaliluokka = rikkaat ihmiset

mitä todennäköisimmin = hyvin todennäköisesti, melko varmasti

kerjäläinen: köyhä ihminen, joka pyytää toisilta (eli kerjää) esimerkiksi rahaa, ruokaa tai juotavaa

suhtautua (1) = ajatella jostakin, olla mielipiteenä, reagoida

pilkallisesti = niin että ei arvosta toista, ivallisesti

alempiarvoinen = huonompi, huonommassa asemassa oleva

orja = ihminen, jonka toinen ihminen omistaa

palvella (3) = auttaa toista ihmistä, koska on tämän työntekijä (eli on palveluksessa); tehdä toisen puolesta töitä

sulha = sulhanen, tuleva puoliso; mies

paimen = henkilö, joka paimentaa eläimiä eli pitää huolta eläimistä

ruotiruo'olla elänyt = köyhien ruoalla elänyt

kalanpäillä kasvaellut = joku, joka on kasvanut syömällä lähinnä kalan päitä (ei parasta osaa kalasta)

kaskismaa = kaskimaa; alue, jolla on lähinnä kaskea. **Kaski**: metsä, josta on poltettu puut ja muut kasvit, jotta alueella voidaan viljellä

moraalisesti = oikeudellisesti, niin että toimii hyvin

ylempiarvoinen = parempi, paremmassa asemassa oleva

suhtautuminen = miten ajattelee jostakin

tulla (3) mieleen = muistaa, ajatella jotakin

surma = kuolema, tappo, murha

virsi = laulu, runo, hymni; nykyään erityisesti kristinuskon laulut

piispa = korkea-arvoinen pappi, hengellinen johtaja

talonpoika = ihminen, joka omistaa oman maatilansa

kirves = työkalu, jolla pilkotaan puita

lyömällä kuoliaaksi = lyö niin, että toinen kuolee

epäluuloinen = epäilevä, ei luottavainen

puolustaja = ihminen, joka puolustaa tai suojelee jotakin tai jotakuta; on jonkun puolella

jonkinlainen = eräänlainen

omaisuus = mitä henkilö omistaa, esim. Lalli omisti maatilansa ja ruokansa

roisto = rikollinen; ihminen, joka tekee väärin

olla jonkun syytä = olla syyllinen johonkin, olla tehnyt jotakin pahaa

pahis = paha ihminen

avioton lapsi = lapsi, joka ei ole syntynyt avioliitossa

syyllinen = henkilö, joka on tehnyt jotakin pahaa tai jonka syytä kaikki on

syyllistäminen = saada joku tuntemaan olonsa syylliseksi

rangaistus = seuraus pahasta teosta, esim. sakko tai vankila

teko = tehty asia

hillitty = tässä: ei yhtä dramaattinen, maltillinen

vastine = tässä: samasta tapahtumasta kertova tarina, samankaltainen tarina

syntisyys = pahuus, Jumalan tahtoa vastaan tekeminen

korostaa (1) = pitää tärkeänä

omalla toiminnallaan = sillä, miten hän toimii, miten hän käyttäytyy

ilmeisesti = todennäköisesti, luultavasti

esiaviollinen suhde = seksuaalinen suhde, jossa osapuolet eivät ole naimisissa

pikemminkin = enemmänkin, oikeastaan

päinvastoin = toisin päin, aivan vastakkaisella tavalla

uhri = ihminen, jolle on tapahtunut jotain pahaa

tasavertainen = tasa-arvoinen, samalla tasolla oleva, yhdenvertainen

kumppani: puoliso; ihminen, jonka kanssa viettää aikaa, kaveri

aikamoinen = merkittävä, todella iso

varakas = hyvin toimeen tuleva, rikas

kesti = maassa oleskeleva ulkomainen kauppias, myös: ihminen, jolla ei ole kotia ja asuu siksi jonkun toisen luona

hansa = pohjoiseurooppalaisten kaupunkien ja kauppiaiden liitto keskiajalla

pitää (1) huolta = huolehtia, varmistaa että jollakulla on kaikki hyvin

kostaa (1) = rangaista, "maksaa takaisin" jonkun paha teko. **Rangaistus**: seuraus pahasta teosta, esim. sakko tai vankila.

todennäköisesti = melko varmasti, ilmeisesti

olla kuultavissa = siitä voidaan kuulla, siitä voidaan havaita tai nähdä

riemuita (5) = iloita, juhlia

vahingoniloinen = ihminen, joka nauraa toisen onnettomuudelle

petollinen = pettävä, epärehellinen, ei luotettava

Annikaisen virsi selkokielellä:

*Sinä vieras, kesti
et enää syö Annin ruokia, et juo Annin juomia
ei ole sinulla enää Annin vaatteita
etkä nuku Annin sängyssä.
Nyt nukut meressä, meri on sinun tyynysi ja peittosi.*

pyydellä (3) anteeksi = pyytää anteeksi, katua, olla pahoillaan

uskonpuhdistus = 1500-luvulla katolilaisessa kirkossa alkanut reformaatio, jossa haluttiin uudistaa ongelmallisia kohtia katolilaisuudessa. Uskonpuhdistuksen johtohahmoina kuului Martin Luther.

menettää (1) = joutua eroon, joutua luopumaan jostakin. Tässä: katolinen kirkko menetti valtaansa eli katolisen kirkon valta väheni, tuli pienemmäksi.

uudistaa (1) = tehdä uudeksi, muokata, parantaa

yksilö = yksi ihminen, ei joukko

henkilökohtainen = omaa itseä koskeva, yksityinen

välittäjä = joku tai jokin joka tuo asiat yhteen. Tässä: katolilainen kirkko yhdisti ihmiset ja Jumalan toisiinsa.

silloinen = sen aikainen, silloin olemassa ollut

käännättää (1) = saada joku uskomaan esim. kristinuskoon, "kääntää" pois vanhasta uskonnosta tai uskomuksista

poliittisesti kannattava = politiikan kannalta hyvä, hallitsijalle positiivinen asia

reformaation vaikutuksesta = uskonpuhdistuksen ansiosta, uskonpuhdistuksen vuoksi

saarnata (1) = pitää uskonnollista puhetta kirkossa, nykyään myös: varoittaa

periaate = tärkeä ohje, sääntö

keskeinen = tärkeä, olennainen

hengellinen = sellainen, joka liittyy uskoon tai yliluonnolliseen

tausta = aiemmat tapahtumat, konteksti

suurvalta = iso ja merkittävä maa, jolla on paljon vaikutusvaltaa

kulkutauti = sairaus, joka leviää helposti laajalle; epidemia

miehittää (1) = vallata jonkin toisen maan alue tai alueita

levoton = rauhaton, myrskyinen

rankka = kova, vaikea, raskas

pysyä (1) hengissä = pysyä elossa, ei kuolla

harvat = tässä: vain jotkut ihmiset, ei monet ihmiset

kirjapaino = laite, jolla voidaan painaa kirjoja. **Kirjojen painaminen:** kirjan teksti painetaan eli kopioidaan paperille. Kirjapainon avulla voidaan nopeasti tehdä iso määrä kirjoja.

vaikuttaa (1) = tässä: oli mukana, osallistui

luoda (1) pohjaa = tehdä mahdolliseksi

painotuote = teksti, joka on painettu kirjapainolla.

todeta (4) = mainita, sanoa

julkaista (3) = saada kirjallinen teos painettua ja myyntiin

tieteellinen = tieteeseen perustuva, tieteeseen liittyvä. **Tiede:** tapa käsitellä tietoa järjestelmällisesti ja mahdollisimman objektiivisesti, esim. luonnontiede, kielitiede, kognitiotiede.

valistusaika = ajanjakso 1700-luvulla, jolloin korostettiin järkeä ja tietoa

monipuolistua (1) = tulla monipuolisemmaksi, kattaa enemmän erilaisia asioita

painettu sana = kaikki tekstit, jotka on painettu eli julkaistu paperisina

edistää (1) = viedä eteenpäin, auttaa, tukea

tiedonvälitys = viestintä, kommunikaatio, tiedon kulkeminen ihmiseltä toiselle

arkkiveisu = laulu, joka kertoo tärkeistä tapahtumista

sävelmä = musiikki, laulu, melodia

lukutaidoton = ihminen, joka ei osaa lukea

suusta suuhun = puhuen, suullisesti

kansan parissa = tavallisten ihmisten joukossa, ihmisten kesellä

liittää (1) = yhdistää, kiinnittää

kansallistunteen nousu = nationalismin synty ja leviäminen

viitata (1) = tarkoittaa, osoittaa

laajemmin = enemmän

perintö = mitä ihminen jättää jälkeensä kuoltuaan; tässä: miten Porthanin tutkimus ja toiminta vaikuttivat vielä hänen kuolemansa jälkeenkin.

rakentuminen = koostuminen, muodostuminen

autonominen = itsenäinen; autonomian aikana Suomi kuului Venäjään, mutta sai päättää itse monista asioista

suuriruhtinaskunta = alue, jota hallitsee suuriruhtinas. **Ruhtinas:** hallitsija, aatelinen.

säilyttää (1) = pitää ennallaan, ei muuttaa

hallintorakenne = struktuuri tai järjestelmä, jolla maata hallitaan

muovata (4) = muokata, muuttaa

olla nähtävissä = voidaan nähdä, voidaan havainnoida tai huomata

perehtyä (1) = tutustua, oppia tuntemaan paremmin

©2023 **Helsingin yliopisto**

Kirjallisuuspodcast edistyneille suomen oppijoille, syyskuu 2023, jonka **tuottaja on Helsingin yliopisto, tekijät ovat Sari Päivärinne ja Saija Pyhäniemi sekä tunnusmusiikin säveltäjä on Lauri Piiparinen**, on lisensoitu [Creative Commons Nimeä-EiMuutoksia 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä](#). Materiaali on saatavilla osoitteessa kielibuusti.fi.